

О. М. Алимов, Д. О. Микитенко
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ СОЦІОГЕНЕТИЧНОЇ ТА ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ

Обґрунтовується ймовірність транснаціоналізації фінансово-кредитної олігархії в політичну еліту міждержавних об'єднань; інтернаціоналізації технологічного способу виробництва й відносин економічної власності; нарощення диверсифікованого контролю високотехнологічних держав над суміжними територіями, їх економічним простором із вільним доступом до стратегічних ресурсів. Згруповано та проранжовано конститутивно-ключові підсистеми української економіки за їх вагомістю впливу на трансформацію стратегічного потенціалу, еволюційні та макроекономічні процеси.

Ключові слова: державне управління, макроекономічна динаміка, транснаціоналізація суспільного виробництва, еволюція українського соціуму.

Обосновывается вероятность транснационализации финансово-кредитной олигархии в политическую элиту межгосударственных объединений; интернационализации технологического способа производства и отношений экономической собственности, наращивание диверсифицированного контроля высокотехнологических государств над смежными территориями, их экономическим пространством со свободным доступом к стратегическим ресурсам. Сгруппированы и проранжованы ключевые подсистемы украинской экономики за их весомостью влияния на трансформацию стратегического потенциала, эволюционные и макроэкономические процессы.

Ключевые слова: государственное управление, макроэкономическая динамика, транснационализации общественного производства, эволюция украинского социума.

We have proved the probability of macro-parameters of economic security, using social-genetic approaches and patterns of geo-economic dynamics in the evaluation and management: internationalization of financial and credit of the oligarchy in the political elite inter-state associations, the internationalization of technological means of production and relations of economic ownership, build a diversified high-tech control over the adjacent territories of the States, their economic space with free access to strategic resources. Subsystems of the Ukrainian economy grouped for their significant influence on the transformation of strategic capabilities, evolution and macro-economic processes.

Keywords: public administration system, macro-economic dynamics, the transnationalization of social production, the evolution of Ukrainian society.

Соціально-економічний розвиток національного господарства має спрямовуватися в єдиний поступ передових країн світу, що характеризується переходом від індустріального до постіндустріального етапу, в основі якого лежить інноваційна модель ендогенно орієнтованого економічного зростання України. Проте в умовах глобалізації світогосподарської системи забезпечити її реалізацію можна лише при всебічному розширенні, поглибленні та інтенсифікації процесу вироблення і нагромадження стратегічного потенціалу національного господарства, а також трансформації і практичного використання інноваційної здатності галузей реального сектору економіки – головної рушійної сили розвитку держави.

Прикметною ознакою сучасного історичного етапу є, зокрема, надзвичайна активність процесів транснаціоналізації суспільного виробництва в умовах глобалізації світової економіки. Однак залишається значна кількість недостатньо вивчених питань щодо оцінювання якості (параметрів) впливу діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) на економічне зростання країн, які здійснюють глибинні трансформації національних економік. Зазначимо, що динамічне оновлення суспільного життя беззаперечно поширюється і на економічну науку, яка демонструє якісні зміни не лише свого стилю, але й концептуальної структури, а саме: цілісний, системний підхід до вивчення глобалізаційних явищ в економічній системі України, наукове осмислення яких раніше відбувалося, по суті, ізольовано; перехід від вивчення еволюції окремих об'єктів і систем до розкриття еволюції систем регіональних і глобальних.

У площині таких роздумів покажемо, на думку авторів, є погляд одного із засновників сучасної теорії соціогенетики Крисаченка В. С. [1], який вважає, що для України як державно організованого доквілля прискорення світової геоекономічної динаміки, глобалізація економічних та ресурсно-функціональних обмінів, зміни геополітичних доктрин вимагають постійного оновлення принципів державотворення і регулювання економічної сфери. Зазначимо, що базові положення теорії соціогенетики та геоекономічної динаміки стосовно проведення моніторингу основних компонент національної безпеки деталізовано і розвинуто авторами статті в попередніх публікаціях [2; 3].

З огляду на зазначене, метою статті є розробка політики макросистемної еволюції національної економіки на засадах реалізації технологій соціогенетичної та геоекономічної динаміки, що забезпечить формування адекватної, ефективної й економічно виправданої системи державного управління для досягнення загальноекономічного прискорення. Для вирішення цих завдань необхідне запровадження об'єктивної системи оцінювання та прогнозування: показників ефективності функціонування основних елементів економічної системи держави (промисловості, транспорту і будівництва, сільського господарства та інших галузей, виробництва, об'єднань); результатів реалізації управлінських рішень, різних політик і цільових програм.

Відтак можна стверджувати, що процес перетворення транснаціональної фінансово-кредитної олігархії на політичну еліту міждержавних об'єднань свідчить про перехід до тотального впорядкування світового співтовариства. В основу останнього закладена ідея інтернаціоналізації технологічного способу виробництва й відносин економічної власності на засадах реалізації диверсифікованого контролю високотехнологічних держав над суміжними територіями, їх економічним простором

із вільним доступом до стратегічних ресурсів, насамперед до фінансово-економічного, сировинного, комунікаційного, наукового та інформаційного потенціалів. Тому простеживши історико-генетичні витоки українського соціуму, еволюцію системних ознак економічного комплексу, можна обґрунтувати методологічні та концептуальні основи інкорпорації етнічних, культурних, духовних, наукових і ресурсних сутнісних особливостей державного утворення в економічний аналіз [4–6].

Характерним для нового етапу наукового пізнання стає дослідження внутрішніх механізмів еволюції української економіки, насамперед процесів самоорганізації матеріальних і духовних, та створених на їх основі комбінованих структур, до яких беззаперечно відносяться виокремлені у пропонованому дослідженні явища вдосконалення економічної політики держави та її стратегічного потенціалу. Проте збільшення в Україні річного рівня інфляції на фоні зростання впливу світової кризи та нарощення частки транснаціонального капіталу у сфері фінансового регулювання економіки є механізмом інтенсифікації процесів щодо: поглиблення зовнішньоекономічної експансії в державі; зниження рівня і якості життя (рис. 1); зменшення ВВП на душу населення і нарощення не раціональних загальнодержавних витрат (рис. 2 і 3); унеможливлення виникнення нового типу розширеного виробництва, що базується на інноваційних знаннях.

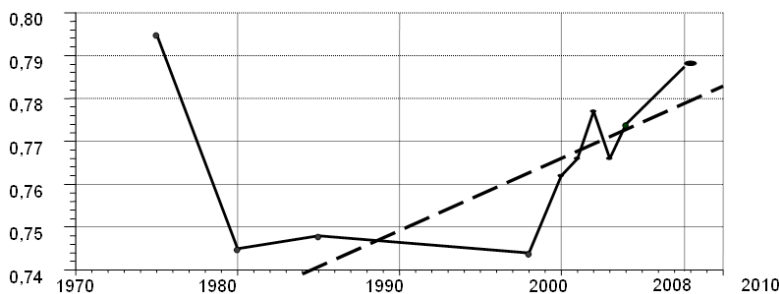

Рисунок 1. Ретроспективні та прогностичні значення індексу людського розвитку, ПРООН*

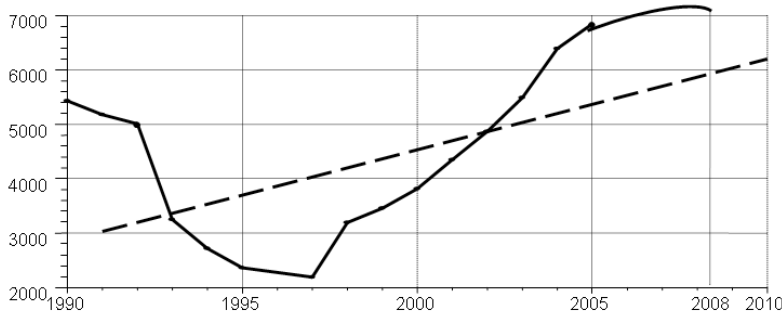

Рисунок 2. Ретроспективні та прогностичні значення показника ВВП на душу населення з урахуванням ПКС, дол. США на душу населення

*Тут і далі розраховано за даними [7–12].

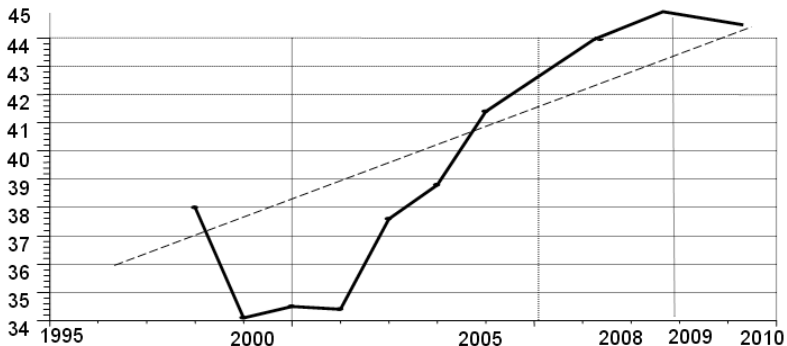

Рисунок 3. Ретроспективний та очікуваний рівень загальнодержавних витрат, відсотків від ВВП

Надзвичайно актуальною проблемою є неузгодженість засобів макроекономічної політики, їх внутрішня суперечливість і непослідовність у застосуванні, результативність яких відтворює модель наздоганяючого зростання. Вона базується на зовнішніх стимулах реструктуризації виробничо-економічних систем, прискоренні індустріалізації, запозиченні технологій і механізмів регулювання, що пропонуються іншими країнами. Тому, на думку авторів, керівництво держави, що прийняло для реалізації як державну доктрину концепцію наздоганяючої стратегії (економічна система, що відстала в своєму розвитку, намагається за рахунок його прискорення пройти шлях розвинених країн), не здатне забезпечувати значно вищі темпи приросту ВВП, ніж у передових країнах. У сучасних умовах господарювання національній економіці бажано забезпечити 5,6–8,6% щорічного приросту ВВП, збільшити рівень продуктивності праці, збалансувати кредитну політику. Така модель фактично означає пристосування економіки України до потреб інформаційної економіки ЄС, США та інших диктаторів анексіоністських ідей. Результати аналізу інерційності розвитку економічної сфери держави до 2010 р., існуючих темпів зростання ВВП в Україні та окремих групах державних об'єднань свідчать, що саме така місія й призначена нашій системі. Деструктивний вплив глобалізаційного процесу на розвиток національної економіки виявляється вирішальним ще й у зв'язку із надмірною відкритістю системи та втратою її гнучкості, збільшенням амплітуди коливань ділового циклу, неможливістю реалізації фінансовими структурами своїх цільових функцій і, як наслідок, ініціювання процесів стагінфляції, спаду виробництва, підвищення цін і зростання безробіття (поєднання інфляції з економічною кризою).

Крім зазначеного, територіальна ідентифікація держави та економічне зростання/спад української економіки перебуває у принциповій залежності від особливостей поступу і цілеспрямованія найпотужніших монополій. Вони функціонують у міжнародному масштабі на засадах реалізації принципів всеосяжного контролінгу значної частини світового виробництва, інтелектуальної власності, торгівлі (роздрібною та гуртовою), привласнюють транснаціональні

прибутки. Тому сучасна демонстрація принципу повної відкритості економічної, енергетичної, військової, демографічної, інформаційної та ін. політик на практиці призводить до постійного узгодження внутрішніх економічних процесів із вимогами світогосподарської системи. Це завдає шкоди національному товаровиробнику, створює загрози національній безпеці у зв'язку із поглинанням внутрішнього ринку, послабленням стабільності національної валюти (валютні спекуляції із кредитами у формі компенсації за „надані” послуги), перенесенням екологічно брудних виробництв в Україну, стримуванням розвитку національних промислових компаній та переорієнтацію їх виробництва на продукцію неповного циклу. В умовах зниження вартості основних виробничих засобів (ОВЗ) у національному господарстві, особливо у стратегічних видах економічної діяльності (машинобудування, освіта і наука, транспорт та зв'язок, добувна промисловість), намагаючись відтворити глобальну систему корпоративного управління в межах українського економічного простору, ТНК через окремі відділення, дочірні та асоційовані компанії, інкорпорууючись у законодавчу гілку влади, а також через консультаційні центри, експертні ради обмежують втручання держави в діяльність ринку, стимулюють приватизаційні процеси, земельні афери, тобто дискримінують економічну складову українського соціуму.

Прикладом застосування специфічних засобів економічних і генетичних війн є економічні санкції і так звані антидемпінгові розслідування проти корупції в Україні, нееквівалентний товарний обмін, валютні експансії, руйнування генофонду шляхом наркотичного, алкогольного, тютюнового геноциду, широкого застосування штучних харчових добавок і генетично модифікованих продуктів, цілеспрямованої зміни культури харчування. Але імплантація в систему державного управління відверто ворожих для неї організаційних форм і способів регулюючого впливу стало ознакою сучасних цивілізаційних процесів (заміна персональної відповідальності “найкращою” системою горизонтального розподілу влади з повною безкарністю, розпорощенням влади і, як наслідок, корумпованістю, що не переймається псевдодемократичними ілюзіями) у напрямі капіталізації економіки, а не забезпечення якісного оновлення бази виробничого потенціалу – основних засобів виробництва. Існуючі інерційні тенденції можуть до 2030 р. зумовити падіння вартості ОВЗ більше ніж у два рази (особливо в сільському господарстві, освіті та машинобудуванні) при збільшенні середнього віку діючих потужностей.

Зазначені проблеми безпосередньо вимагають створення сприятливих умов для збереження стратегічного потенціалу національного господарства та розвитку регіональних економічних систем, оскільки Україна складається з низки окремих, історично й економічно різних регіонів. Вона поліцентрична та сприйнятлива до впливу різних центрів тяжіння (Росія, Європа, Балкани, Кавказ тощо). Тому в разі невирішення проблем інтеграції національної економіки до європейської спільноти координати приєднання “схід – захід – позаблоковість” визначатиме у трьохвимірному економічному просторі найпотужніший та найвпливовіший регіон, що позначиться на подальшій зовнішньоекономічній та національній політиці держави. Адже не можна елімінувати соціокультурну і регіональну еволюцію або абстрагуватися від зовнішньополітичних чи крос-культурних впливів, що пояснюють причини, за якими в межах нашої держави чітко можна розділити регіони по групах на основі кількісно-якісної оцінки

їх стратегічного потенціалу, типу й результативності економічної політики з різноманітними наслідками. Зазначене вимагає подальших досліджень діалектичної єдності стабілізаційних факторів як елементів процесу відродження української економіки, що існують одночасно із:

- загостренням політично-силових акцій;
- агресивним втручанням ТНК, які спокушають „полегшити” і до того заплутану фінансово-економічну, соціально-політичну, етноконфесійну, духовно-культурну ситуації в державі;
- пильним планомірним контролем державотворчими елітами законодавчих ініціатив;
- пристосування явно злочинних структур до важелів державно-політичного апарату (що збільшує енергетичну, економічну і фінансову залежність соборного державного утворення).

При цьому слід чітко визначити завдання щодо оптимізації структури економічної сфери на основі системної (симетричної) взаємодії якомога більшої кількості державних потенціалів, що перетворить проблему забезпечення індивідуальної надійності функціонування економічної системи та достатніх темпів зростання у засіб удосконалення державотворчого процесу. Відтак у разі розроблення теоретико-методологічних і методичних засад забезпечення системної індивідуальної надійності національної економіки буде сформовано фенотип транснаціональної резистентності (набута українською економічною системою властивість до елімінавання деструктивних зовнішніх впливів). Це дозволить передбачати із великим ступенем достовірності ефективність функціонування національного господарства з урахуванням діалектики взаємостимулювання генотипу економічної сфери держави в конкретний момент розвитку політичного процесу із конститутивно-ключовими чинниками макросистемної еволюції як комплексу глибинних, якісних і цілеспрямованих перетворень в українському соціумі. Проте окреслення достатніх умов прогнозування ефективності функціонування національної економіки та обґрунтування оптимальної траєкторії й темпів її економічного зростання – одне із найскладніших питань державотворення, оптимального варіанту реалізації якого можливо досягти лише у випадку наукового осмислення явищ і процесів, що мають загальносуспільне значення. Розклад і деталізація чинників, що здійснюють зворотній вплив на суб'єкт деструктивної дії, сприяючи цим самим підтриманню стабільності, рівноваги і сталості ієрархічного порядку як у підсистемах, так і в багатокomпонентній системі загалом, дає змогу формалізувати структурно-інформаційний підхід до визначення детермінант процесу інерційності української економіки у просторово-часових координатах. А чітке цілеспрямоване результати функціонування елементів складної системи з урахуванням нерівноцінності ролі джерел і витоків енергії (інформації) зумовлять зниження вагомості дисипативних факторів, отримання ефекту концентрації на внутрішньосистемному рівні та активізацію самоорганізаційних процесів. Тому відповідно до мети статті авторами послідовно здійснено:

- 1) класифікацію багатofункціональних залежностей головних і другорядних чинників впливу на темпи економічного зростання/спаду в державі;
- 2) оцінювання результатів трансформаційних реформ у національній економіці загалом та реальному її секторі зокрема;

3) аналіз дієвості поєднання механізмів державного регулювання з ринковими важелями впливу і методами на загрози економічній безпеці;

4) обґрунтування превентивних заходів щодо подолання чи послаблення негативних наслідків поширення в Україні масштабів діяльності транснаціональних корпорацій.

Результати ретроспективного аналізу макроекономічної динаміки (табл. 1 і 2) та прогноз на основі упередження до 2030 р. дозволили: а) встановити найбільш сприйнятливі до різноспрямованих деструктивних впливів сфери виробничо-економічні, трансформаційні, соціально-психологічні, інноваційні та інші підсистеми; б) проєциувати інерційність компонент економічної системи держави і резистентність її окремих елементів супроти масштабної транснаціоналізації українського економічного простору; в) у процесі прогнозування основних макроекономічних показників виокремити обмеження та детермінанти, які зазнали впливу фактору інерційності (прогнозно-аналітична оцінка сукупних можливостей національного господарства та показників економічного зростання наведена у роботі [13]); г) класифікувати інерційність детермінант для прийняття оптимізаційних рішень у системі державного регулювання економікою у три гетерархії за вагомістю, а саме: *I* – формування нових якісних ознак – фенотипу транснаціоналізаційної резистентності економіки; *II* – процеси макросистемної еволюції; *III* – для локалізації зусиль на конститутивно-ключових об’єктах.

Таблиця 1

Ретроспективна оцінка макроекономічних показників України
у 2001–2008 рр. (у цінах 2008 р.)*

Вид економічної діяльності	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Оцінка обсягу інвестицій в основний капітал національного господарства, млрд. грн.</i>								
Усього в Україні	46,6	52,8	68,9	93,8	101,6	125,3	124,2	134,0
Сільське та лісове господарство, мисливство	2,3	2,7	2,9	4,2	5,5	7,3	6,8	7,5
Промисловість	19,5	21,5	26,6	34,9	38,2	44,8	44,0	47,0
- видобувна	6,1	5,4	6,1	7,9	8,8	8,6	8,9	9,5
- переробна	10,1	12,0	15,7	20,6	24,4	30,1	27,4	29,7
- машинобудування	1,3	1,5	2,2	2,8	2,5	3,7	3,3	3,5
- виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	3,3	4,1	4,9	6,4	4,9	6,1	6,1	6,3
Будівництво	1,6	2,6	4,40	5,8	5,4	6,3	6,0	6,3
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів. Діяльність готелів та ресторанів	2,5	3,5	5,3	7,9	10,0	13,1	10,4	11,1
Діяльність транспорту та зв'язку	10,7	10,0	13,8	18,6	18,4	20,3	18,7	19,4
Фінансова діяльність. Операції з нерухомістю, оренда, інжиніринг	7,3	9,1	11,7	15,5	18,9	26,4	19,9	20,8
Освіта. Охорона здоров'я, надання соціальної допомоги	1,3	1,6	2,3	3,0	2,4	3,0	2,7	2,7
Інші види економічної діяльності	1,4	1,8	2,8	3,9	2,9	4,0	4,5	3,8

*Тут і надалі розраховано авторами за даними [10–13].

Таблиця 2

Ретроспективна оцінка структури інвестицій
в основний капітал економіки, %

Вид економічної діяльності	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Оцінка обсягу інвестицій в основний капітал національного господарства, млрд. грн.</i>								
Усього в Україні	46,6	52,8	68,9	93,8	101,6	125,3	124,2	134,0
Сільське та лісове господарство, мисливство	2,3	2,7	2,9	4,2	5,5	7,3	6,8	7,5
Промисловість	19,5	21,5	26,6	34,9	38,2	44,8	44,0	47,0
- видобувна	6,1	5,4	6,1	7,9	8,8	8,6	8,9	9,5
- переробна	10,1	12,0	15,7	20,6	24,4	30,1	27,4	29,7
- машинобудування	1,3	1,5	2,2	2,8	2,5	3,7	3,3	3,5
- виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	3,3	4,1	4,9	6,4	4,9	6,1	6,1	6,3
Будівництво	1,6	2,6	4,40	5,8	5,4	6,3	6,0	6,3
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів. Діяльність готелів та ресторанів	2,5	3,5	5,3	7,9	10,0	13,1	10,4	11,1
Діяльність транспорту та зв'язку	10,7	10,0	13,8	18,6	18,4	20,3	18,7	19,4
Фінансова діяльність. Операції з нерухомістю, оренда, інжиніринг	7,3	9,1	11,7	15,5	18,9	26,4	19,9	20,8
Освіта. Охорона здоров'я, надання соціальної допомоги	1,3	1,6	2,3	3,0	2,4	3,0	2,7	2,7
Інші види економічної діяльності	1,4	1,8	2,8	3,9	2,9	4,0	4,5	3,8

Відтак, виходячи із особливостей сучасного історичного етапу розвитку відповідно до сформованих у статті методологічних засад реалізації політики макросистемної еволюції українського економічного простору, можна розвинути пропонувані авторами у попередніх працях [1–3] твердження наступним чином: *по-перше*, різноманітні екзогенні локальні соціально-економічні, політичні та інші процеси в науковій, технологічній, культурній, психологічній, сировинно-ресурсній, релігійній сферах і в системі державного управління (хоча вони наразі є найбільш знесиленими сферами суспільного відтворення) здебільшого ще не досить дієві для побудови ірраціональних зв'язків; *по-друге*, структура економіки, інноваційна, інформаційна, освітня, політична, демографічна, стратегічна сфери та інфраструктура національного господарства є найбільш вразливими (ризиковими) зонами для силового впливу транснаціональних корпорацій.

Література

1. Український соціум / [Власюк О. С., Крисаченко В. С., Микитенко В. В. та ін.]; за ред. д. ф. н., проф. В. С. Крисаченко / Ін-т стратег. досліджень. – К.: Знання України, 2005. – 792 с.
2. Динамізм розвитку виробничого потенціала / [Альмов А. Н., Гончарова Н. П., Емченко В. Н., Микитенко В. В.]; за ред. акад. НАНУ А. Н. Алімова. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 203 с.

3. Микитенко Д. О. Методичні підходи до моніторингу основних компонент соціальної безпеки держави / Микитенко В. В., Микитенко Д. О. / [під заг. ред. Л. І. Ільчука]. – К.: Салютіс, 2007. – 89 с.

4. Экономическая безопасность государства и информационно-технологические аспекты ее обеспечения / [Андреев Д. А., Веклич О. А., Микитенко В. В. и др.] / под общ. ред. Г. К. Вороновского, И. В. Недина. – К.: Знання України, 2005. – 664 с.

7. Статистичний щорічник України за 2007 рік / [за ред. О. Г. Осауленка] / Державний комітет статистики України. – К.: Консультант, 2008. – 584 с.

8. Паливно-енергетичні ресурси України: стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 306 с.

9. Промисловість України у 2001–2006 рр.: стат. зб. / [за заг. ред. Л. М. Овденко] / Державний комітет статистики України. – К., 2007. – 302 с.

10. Зведені показники фінансово-господарської діяльності підприємств та організацій Міністерства промислової політики України. – К.: УкрДНВЦ “Квант-Модуль”, 2008. – 107 с.

11. Основні економічні показники діяльності підприємств України – суб’єктів підприємницької діяльності за 2005–2006 рр.: стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2007. – 221 с.

12. Потенціал України та його реалізація // Аналітичний звіт “Розбудова спроможності до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу в Україні”: у 2 т. – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2008.

Т. 1. – 2008. – 110 с.

Т. 2. – 2008. – 56 с.

13. Данилишин Б. М. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України: [монографія]: у 2 т. / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – К.: РВПС України НАН України, ЗАТ „Нічлава”, 2008.

Т. 1. – 2008. – 336 с.

УДК 330.332

Ю. П. Дудка

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ З УРАХУВАННЯМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розкриваються проблеми гарантування економічної безпеки держави в умовах розвитку глобалізаційних процесів. Зроблено спробу знайти найбільш оптимальні моделі державного управління економічною безпекою за умов інтеграції України до світового економічного простору. Державне регулювання економікою в умовах глобалізації розглядається через ефективну взаємодію всіх гілок влади як першочергова умова гарантування безпеки економічної системи.

© Ю. П. Дудка, 2009

12